

SZÜLETÉS ÉS HALÁL A SZÍNPADON

Mindig úgy kell élni, hogy tudjunk a halálról. Születéstől halálig munkálkodni valamiért — valakinek. Ez lehet a színész hivatása. Ha Jelka Asiáról szólunk, akkor tengerárra gondolunk, amely ellepte a tartomány lapos tájait. Jelka megtette az utat a csillagoktól a Földre s nem fordítva. A színész szeretne az örökkévalóságnak születni: elrugaszkodni a provinciából, taposva-gázolva feljutni oda, ahonnan, lekuncoghat a világra. Ez a színészno halk szavakkal a trónról ereszkedett le oda, ahol a vasat, néha a rozsdá marja, hol vagy együtt bégetünk a birkákkal, vagy elvonulunk a sarokba és hallgatunk. Teljes fényben csak a közönség előtt megmutakozni, az egyetlen alternatíva.

Sohasem álmodozott tágasabb tájakról, ide jött alkotni, dolgozni és meghalt. A környezet elfogadta; a föld befogadta. Jelka Asiáé a sáros ökör-fogat választotta, s lemondott a fényesebb reflektorokkal felvértezett rivaldákról. Elete együtt szűkült és szürkült a világgal. Vagy a világ lepte el szürke színeivel az arcát? Vajon ki a megmondhatója?

1945-ben, az ősszel érkezett Szabadkára, amikor valami bolond kavardás jellemezte a színházi világot. Érthetetlen monológok és dialógusok középette épült fel a színház, amelyben Jelka Asiáé szuggesztivitása, kitűnő színpadi beszéde tisztára mosta a fogalmakat. A színház mellett örökké és csak mellette. Szembenézett a közönséggel, s aztán eltávozott Újvidékre, majd Zágrábba, ahol — saját bevallása szerint — úgy érezte magát, mint egy árva holdsugár a tenger mélyén. Visszakerült Szabadkára, ahhoz a színházhoz, amely majdnem azt mondta: érted vagyunk. Tudta mindig, hogy a színházban van és nincs, hogy ok és cél nélkül nem szabad dolgozni, s minden célért, minden okért menetelni kell, muszáj.

Zágrábban született 1922-ben. Lhotka Kalinski tanítványa volt, csalogányhangját Kalinski csiszolgatta. Margareta Froman iskolájában táncra nevelték, s végül Branko Gavella adta át a teljes értékű színésznőt a színpadnak. Zágrábban főleg jugoszláv — horvát — szerzők műveiben nyújtott kiváló alakításaival vonta magára a szakemberek figyelmét. Szabadkán a Krleža-drámákban szórta széjjel a nézőtéren a villám-tiszta fényeket. Visít és remeg néha a színházi mikrokozmosz, a válságot újabb — még súlyosabb válság — váltja fel, de Jelka Asiáé mindig ott volt az első tűzvonalban. Tanított, játszott, fellépett operákban, operettekben, a hangversenydobogón, felpörgött a tehetsége, s azt hittük, örökké így lesz. Szerepek végtelen sora: a Bárónő Krleža *Glembay urak* című drámájában, Laura az *Agóniában*, kiemelkedő alakítás a *Vučákban* és a *Na rubu pameti* című drámában. Božidar Drnić — a Krleža-drámák kiváló ismerője — megjegyezte, hogy Jelka Asiáé Laurája valóságos tanulmány. Felgyorsuló élettépőben játszottta el a tragédiák hősnőit. Medea, Fedra... élet és halál, halál és élet.

Micsoda szerepek, micsoda darabok! *Az öreg hölgy látogatása*, *Nem félünk a farkastól*, *Amerikai Elektra*, *A vágy villamosa*, *Koldusopera*, *Mirandolina*, *Szentivánéji álom*, *Gyászoló család*, *A válogatós lány*, *A névtelen csillag*, *Hotel Piazza*, *Macskajáték*, *Armány és szerelem*, *Madam Bovary*, *Három nővér*. Díjak és érme, elismerések és tapsok, s mégis túl korán jött érte a halál, s ez a túl korán mindig így lesz, ha kiválóságot ragadnak el mellőlünk.

Most a gyászolók közé vegyül mindenki, mert egy nagy művészt temetünk, aki eljött közénk zsíros kenyeret majszolni. Gyermeki és melegszívű megnyilatkozásairól csak a színpad nyelvén szerezzünk tőle tudomást. A szellem börtönében élt s halkan távozott. Egy évig várta a halált. Elkülnítve, hiszen ezt a szerepet egyedül játszotta, s a partner — a Halál — leszólitotta a színpadról. Életünk leggonoszabb ügyelője.

Onnan szólítottak le, ahol mindig igazat beszélt.